

С.І. МАСЛОВ: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧЕНОГО

У статті висвітлено процес формування видатного книгознавця, архівознавця, бібліографа та літературознавця С.І. Маслова. Досліджено життєвий та творчий шлях ученого як приклад відданості національній українській науці, культурі та зразок класичного академізму наукових праць.

Ключові слова: С.І. Маслов, книгознавство, архівознавство, бібліографознавство, літературознавство.

Активний процес звернення до витоків національної культури, вивчення творчого шляху українських учених, громадських діячів та педагогів стрімко розпочався наприкінці ХХ століття і продовжується в сучасних умовах.

Біографії вчених України як жанр наукових біографій мають свою специфіку. Як визначав В.І. Онопрієнко, "у біографії вченого має бути відображений широкий спектр його інтелектуальних і духовних інтересів, розвиток наукових комунікацій, взаємин з колегами, наукове життя його школи, місце в історії науки" [1, с. 49]. В.І. Онопрієнко справедливо доводить тезу про необхідність розкриття справжнього внеску в науку вченого, уникаючи перебільшення, розкриваючи актуальність його досягнень для того часу та перспективність для майбутніх наукових розробок. Для вивчення біографії та творчого доробку вченого також важливою характеристикою наукової школи, вплив наукового товариства, роль оточення вченого, розвиток окремого напрямку науки в цілому.

Прагнення вчених-біографістів до вичерпно інформативної біографії, реконструкції життя та творчого шляху особи через аналіз різноманітних архівних документів, презентацію джерельної бази має "важливе значення з точки зору об'єктивності та незаангажованості біографічних досліджень" [2, с. 6]. Один із провідних українських учених-біографістів В.С. Чишко звертав увагу в своїх дослідженнях на шкоду кон'юнктурного політичного напрямку в біографістиці та белетризованого потоку масової біографічної продукції, який необхідно відокремити від жанру художньої біографії та суто наукових біографічних досліджень [3, с. 2].

Розглядаючи постать Сергія Івановича Маслова (1880 – 1957), ми прагнемо об'єктивно дослідити життєвий та творчий шлях ученого як приклад відданості національній українській науці, культурі та зразку класичного академізму наукових праць.

С.І. Маслов "поповнив сузір'я провідних вчених України першої половини ХХ століття" [4, с. 33] як видатний книгознавець, архівознавець, бібліограф, літературознавець та педагог, залишивши значну наукову спадщину. Він прожив довге цікаве творче життя, яке заслуговує на пошану, ретельне дослідження, комплексний аналіз та оцінку.

Багато вчених, дослідників зверталися до біографії та наукового доробку видатного книгознавця, наприклад, Г. Ковальчук, Н. Королевич, І. Матяш, О. Онищенко, О. Клочко, Л. Рева, Н. Солонська, В. Колосова, О. Степченко, Т. Воронкова та ін. [5]. Наукова громадськість із великою пошаною відзначала ювілейні дати життя та діяльності С.І. Маслова, починаючи з 1927 року і дотепер.

Розпочати дослідження творчого шляху вченого неможливо без аналізу його дитинства, походження, формування світогляду, освіти, оточення, перших наукових пошуків. Основною джерельною базою нашого дослідження став особовий фонд С.І. Маслова (ф. 33) в Інституті рукопису Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ) [6] та інші історіографічні джерела.

Сергій Іванович Маслов народився 16 листопада 1880 року в м. Ічня на Чернігівщині. Як дослідив О. Онищенко [7, с. 6], існують помилки в деяких джерелах щодо дати народження С.І. Маслова – начебто, це 17 листопада, але спр. 3494 та інші документи доводять точність дати – 16 листопада. Сергій Іванович народився в "буржуазній родині (батько вибрав купецьке свідоцтво 2-ої гільдії, помер в 1894 р." [8]. О. Онищенко також переконливо заперечує селянське походження С. Маслова.

Всі автобіографічні документи Сергія Івановича та його молодшого брата Василя Івановича [9] свідчать про їх російську національність з боку батька Івана Васильовича Маслова, рід якого походив з Орловської губернії. Прізвище матері та походження родини з Чернігівщини дають нам підстави говорити про українські корені з боку матері.

Сергій Іванович досліджував свій родовід досить ретельно, описував членів родини до прапрадідів, місця захоронення, схеми кладовищ, епітафії тощо [10, спр. 3522-3528]. Особистий фонд ученого містить багато записів родоводу, особливо з боку матері Ганни Никифоровни Александренко, яка народилась 03. 02. 1864 року в м. Ніжині, закінчила 3-класне училище в м. Борзна. 19. 08. 1879 року вона вийшла заміж за Івана Васильовича Маслова в м. Ічня [11, спр. 3522, с. 1].

У сім'ї Маслових народилося, крім Сергія, ще четверо молодших дітей – брати Василь і Володимир (помер у дитинстві) і сестри Анастасія та Ганна. Батько Іван Васильович пішов із життя в 1894 році, і 20. 07. 1897 р. мати вийшла заміж за Геннадія Івановича Карамзіна, який змінив дітям батька. Геннадій Іванович народився в 1865 році в Саратовській губернії, з 1886 року працював на посаді податного інспектора в м. Прилуки, куди згодом переїхала вся сім'я [12, спр. 3522, с. 2]. Вітчизняним привчав дітей до книг, подарував Сергію "Историю Малороссии" М.М. Бантиша-Каменського, яка започаткувала майбутню велику бібліотеку вченого (понад 13 тисяч томів). Маленький Сергій зростав у теплій, дружній сімейній атмосфері, де діти виховувалися в повазі до Бога, праці, прагненні до знань.

Витяги з метричних книг бабусі Сергія Івановича Олександри Семенівни Анікевич також доводять купецьке походження роду з боку матері [13, спр. 3526]. Олександра Семенівна, у свою чергу, була донькою Парасковії Петрівни Кисловської, про християнські добрі вчинки якої ми дізнаємося з дбайливо збереженого Сергієм Івановичем прощального слова на її похованні в 1895 році [14, спр. 3524].

Дядько Сергія Івановича з боку матері Василь Никифорович Александренко (1861 – 1909), одружений з баронесою Ганною Енгельгардт, був професором міжнародного права Варшавського університету. Як написано в некролозі про Василя Никифоровича, з 1888 р. він був доцентом, потім професором Варшавського університету, захистив дисертацію "Английский тайный совет и его история". "Постоянно работая в русских и особенно в заграничных архивах, В.Н. не ограничивался тесным кругом своей специальности. Отчасти самостоятельно, отчасти в сотрудничестве с Л.Н. Майковым он издал материалы для биографии князя А.Д. Кантемира. В последнее время он подготовил к печати сборник ценных документов по истории смуты в Московском государстве... Материалы по истории Малороссии, относящиеся к гетману Мазепе и его сподвижникам, найденные В.Н. в Стокгольме и Берлине, остались необработанными. Копии с них вместе с библиотекой завещаны покойным семье" [15, спр. 3535, с. 1].

Захоплюючи враження від подорожі з дядьком В. Александренком до Криму в 1892 році були відтворені в гімназійному часописі "Юный сочинитель" [16, спр. 3488]. Докладний опис Дніпрових порогів, Катеринослава, Криму став першим твором Сергія. Безперечно, що цікава видатна особа дядька вплинула на формування світогляду юнака.

Перші записи в щоденнику 11-річного Сергія не залишають дослідників байдужими. Він був веселим, активним, допитливим, енергійним хлопчиком. Розповідає про смачну їжу, веселі забави та свою надзвичайну любов до катання на ковзанах: "В новом году покатаюсь на коньках. Ура! Ура! Ура!" [17, спр. 3664, с. 3]. Вірші, афоризми, пісні, анекдоти, шаради, кольорові вирізки та малюнки з календарів

поступово змінювалися на більш дорослі записи молитов, релігійних віршів, текстів із творів Пушкіна, Гоголя, Шевченка, Мережковського, Жемчужнікова, цитати з опери "Наталка-Полтавка". Щоденники Сергія мають багато записів українських пісень, особливо про Дніпро. Здібності маленького Сергія вже помітні в цитатах із латині, записі французькою мовою "Марсельези", помітках про хімічні властивості рідини тощо [18, спр. 3663]. Цікаво, що у 13 років хлопець розробив план та макет дитячої залізнички в м. Ічня та отримав свою першу нагороду за участь у переписі населення від Центральної статистичної комісії.

Майбутній учений у 13 років записує в щоденник мудрі цитати: "Жизнь – суета суета, но лишь для гонящихся за суетой", "Истина у Бога, а для нас – искание ее" [19, спр. 3664, с. 20]. У цьому віці хлопчик намагається зрозуміти жінок: "Женщины знают только то, что им угодно" [20, спр. 3664, с.21], "Мужчины составляют законы, женщины – нравы" [21, спр.3664, с.23] (*тут і далі правопис сучасний – О.Є.*). Сергій вивчав російську класичну літературу, критичну літературу, історію, В. Белінського, М. Добролюбова, Д. Писарева та ін.

У 1890 – 1898 роках Сергій навчався у Прилуцькій класичній чоловічій гімназії. Чудово збережені атестати перших 6-ти класів та похвальні листи демонструють нам педагогічні методи виховання дитини в гімназії [22, спр. 3348-3357]. Сергій не був відмінником. Поряд з відмінними та добрими оцінками іноді отримував "задовільно". Здавалось, кожного семестру хлопець захоплювався тим чи іншим предметом, приділяючи менше уваги іншим. Так, майже всі шкільні дисципліни від історії до "гімнастики" захоплювали учня. Але завжди він мав відмінні оцінки із "Закону Божого" та поведінки, майже не мав пропусків занять та запізнь, завжди добре "прилежание", "внимание". Атестати мали підпис матері та попередження керівництва гімназії про суворі заборони щодо поведінки дітей із вогнепальною зброєю. Крім захоплення літературою, допитливий учень цікавився математикою, фізикою, хімією, особливо в останні два роки навчання. Прекрасні педагоги гімназії С.Г. Шарко, І.Я. Россоптовський розвивали здібності Сергія.

Неординарні можливості майбутнього вченого відзначали не тільки педагоги, але й друзі, товариші із гімназії. Серед найближчих друзів були Володимир Дорошенко – майбутній відомий бібліограф та Олександр Щербина – майбутній учений-філософ, сліпий з двохрічного віку. Вони пишалися дружбою з Сергієм, бачили його солідність, точність, працелюбність, відповідальність. Через багато років (19 листопада 1927 року) О.М. Щербина напише другові таке привітання:

"Дорогой и глубокоуважаемый Сергей Иванович!

Позвольте мне, как Вашему сотоварищу по гимназии и университету, внимательно следившему за Вашими достижениями, хоть в письменной форме приветствовать в Вашем лице вдохновенного ученого, беззаветно с увлечением отдавшего себя научной работе.

Меня всегда поражали разнообразие и глубина Ваших интересов. С большим увлечением Вы занимались в свое время изучением живой и мертвой природы (ботаникой и химией). Вы глубоко понимаете и живо чувствуете логические особенности и эстетическую прелесть древних и новых языков. Своим вдохновенным прикосновением Вы оживляете забытые письмены и литературные памятники, имевшие в прошлом огромное культурное значение. С гордостью и увлечением вспоминаю я чтение Вами Ваших сочинений, в которых подлинные отрывки соединяются с интересным, научно строго обоснованным анализом.

Искренно жалею, что лишен возможности присутствовать на торжестве и вместе с другими пережить восторг, который подымает человека над временным и преходящим.

Пусть огонь любви к истине, воспламененный в Вас неведомой рукою, еще долго пылает и светит, вызывая у всех, кому придется иметь с Вами близкое общение, невольное уважение и подражание!

Остается пожелать Вам здоровья и бодрости духа. Живите ж много лет на славу науки, Дорогой Сер. Ив.! Вы по праву займете почетное место в истории книги: к книге Вы всегда относились с трогательной любовью, с большим увлечением и самопожертвованием охраняя и изучая ее.

Проф. А. Щербина" [23, спр. 6594, с. 1-2].

Після закінчення Прилуцької гімназії в 1898 році Сергій вступає до Київського політехнічного інституту на хімічний відділ, де він вивчав хімію в лабораторії проф. С.М. Реформатського та М.І. Коновалова, механіку в першого ректора інституту В.Л. Кирпичова. Під впливом свого товариша А.В. Думанського (майбутнього професора хімії) Сергій захопився ботанікою, морфологією та систематикою рослин. Це захоплення залишилося на все життя. Один із своїх гербаріїв (близько 350 видів рослин) Сергій Іванович передав у м. Харків проф. В.І. Талієву для його праці "Определитель высших растений Европейской России".

Весною 1898 року за участь у студентському русі він був з іншими студентами відрахований з інституту, отримавши заборону жити в університетських містах, але на початку навчального року студентам дозволили знов витримати іспити та повернутися на другий курс. Того часу він зійшовся зі студентськими українськими гуртками, став захоплюватися українською старовиною, почав відвідувати літературно-музичні вечірки в родинях М.В. Лисенка та Олени Пчілки (Косач).

У 1900 році Сергій переходить на перший курс природничого відділу фізико-математичного факультету Імператорського університету св. Володимира, поглиблюючи свої знання з фізики для медиків у проф. М.М. Шіллера, з філософії права у Є.М. Трубецького, з історії філософії у О.М. Гілярова, з болгарської мови у Т.Д. Флоринського, з психології у проф. Г.І. Челпанова.

7 грудня 1900 року Сергій Іванович бере участь у студентській сходці, за що був суворо покараний разом з іншими 183 студентами, та згідно з вироком суду направлений служити солдатом до Луцька рядовим 43-го Охотського піхотного полку.

Питання гіперболізації причетності його до революційного руху, випадковості цього факту аналізував О. Онищенко [24, с. 7] та підтримують інші дослідники. Вагомість цього епізоду в житті вченого ми аналізуємо за його власними спогадами.

У грудні 1935 року Сергій Іванович детально згадує ті хвилюючі події:

"...5 декабря 1900 г. Слухи об увольнении студентов Покотилова и Церетели...Сходка: сначала собралось чел. 150, обошли аудитории 3-го этажа и прекратили лекции, вызвали студентов из столовой, взломали двери в 14 аудитории и устроили сходку...пели "Дубинушку", "Смело, друзья, не теряйте", "Отречемся от старого мира" ...

...7 декабря на 12 ч.д. в 14 аудитории назначена была новая сходка. И 7-го собралось чел. 500... Как помочь уволенным товарищам? ... Ректор явится на сходку отказался.....пели украинские "Ревуть стогнуть горді хвили", "Ой, у лузі", "Чи це ж та криниченька, що я воду пив" ... Армянские студенты ... пели что-то по-армянски... Выбили несколько стекол в окнах...Хотелось есть...некоторые улеглись на партах спать. Были новые попытки уйти, у дверей стояла из студентов стража и никого не выпускала...мы увидели в коридоре солдатские штыки ... появилось множество казаков с шашками и винтовками ... мы разглядели киевского губернатора...

...хотя прошло 35 лет, я живо представляю себе эти занесенные над толпой шашки и колеблющееся пламя свечей, кот. играло на лезвиях этих шашек" [25, спр. 264, с. 3-13].

У жовтні 1953 року С. Маслов читає лекцію про ці події студентам Київського університету, помітно пишавшись причетністю до них [26, спр. 460, с. 1-21]. Аналізуючи цей епізод у житті вченого, хотілось би звернути увагу на такі риси характеру Сергія Івановича, як колективізм, небайдужість до долі товаришів, витримку у складних ситуаціях. Що пов'язане з інтересом до революційних ідей, то така освічена, комунікабельна, активна молода людина, як С. Маслов, не могла не цікавитися ними.

Відомо, що далекий родич Сергія Івановича Василь Павлович Маслов (псевдонім В.П. Батурицький), який працював у Прилуках учителем, згідно з вироком Конотопського суду був засланий до Сибіру як політичний злочинець. Сергій Іванович зробив повну власноручну копію "дознання" [27, спр. 3536].

Загалом близько 300 студентів отримали догану, але 183-х студентів відправили в солдати на 1 – 3 роки. А Сергій "...обвинялся в "действиях скопом" второй раз ... с т. зр. начальства, я был рецидивист, и, как такой, получил год солдатской службы" [28, спр. 264, с. 23].

Студентів розселили окремо від солдатів, щоб вони не впливали на них, але стосунки були дружніми. Сергій Іванович згадує, що "в общении с солдатской массой я, да и мои товарищи, заняли всего лишь скромные позиции просветительства" [29, спр. 460, с. 14]. Навіть зі своїм фельдфебелем, різкою та зухвалою людиною, Сергій мав такі захоплюючі бесіди про науку, що одного разу той заявив: "Если бы у меня не было жены и детей, я бы все отдал бы для науки!" [30, спр. 264, с. 30].

Цікаву характеристику студентам дав генерал Філіппов: "Из 12 представленных мне рядовых из бывших студентов 10 оказались весьма слабыми и дряблыми телом и все какими-то "развинченными нравственно" [31, спр. 460, с. 17].

Сергій весь вільний час віддавав науковим дослідженням. За допомогою свого товариша Леопольда Лисецького вивчав польську мову. Описи руїн Луцького замку, старовинних церков та решток валів на Волині, народні звичаї, пісні та вислови склали більш ніж 100 друкованих аркушів етнографічних та археологічних досліджень. Підсумувати перші бурхливі роки студентського життя можна словами Сергія Івановича: "... Я был молод, мне было всего 20 лет, меня равно тянули к себе и тайны природы, и прошлые страницы о жизни людей, и я с жадностью, которая остывает уже в зрелом возрасте, искал все новой и новой работы..." [32, спр. 264, с. 29].

Захоплення етнографією, українською мовою, фольклором склали основу першої друкованої праці С. Маслова – статті "Лірники Полтавської та Чернігівської губерній", яка була надрукована в Харкові в "Трудах Харьковского предварительного комитета по устройству XII археологического съезда" в 1902 році. Як писав В.М. Перетц, "...у цій першій роботі С. Ів. виявив ті самі характерні особливості, які відзначають також і наступні його праці: спостережливість, однаково потрібну й філологові, і природникові, старанність у збиранні матеріалу, обережність у його коментуванні... спроба дослідження лірників – у методологічному відношенні бездоганна... і все це в юнацькій спробі" [33, с. 20]

Сергій Іванович збирав ліричні пісні, думи, релігійні пісні, слухаючи кобзарів та лірників, записував відомості про український одяг, звичаї, обряди, мандрував рідними селами Чернігівської та Полтавської губерній. "Багатьох учених приводила до їх спеціальних занять – зацікавленість народнім життям, народнім письменством, звичаями, віруваннями... Це захоплення, що зв'язано було з народницькими симпатіями, в доволі значній мірі охопило молодь наприкінці 1890-х рр.; не уник цього захоплення і Сергій Іванович, що провів дитинство та раннє юнацтво в контакті з селом, на Прилуччині..." [34, с. 19]

Згодом, рецензуючи роботу іншого студента, С. Маслов робив зауваження: "Непонятно, почему автор обошел молчанием такое оригинал(ьное) явл(ение) (по складу и содержанию) малорусской словесности, как народные думы" [35, спр. 3310, с. 48].

Частину лексикографічних матеріалів С. Маслов у вигляді 520 карток передав Б.Д. Грінченку для його роботи над "Словником української мови", який він на той час редагував. Ця перша наукова праця заслуговує на увагу як початок наукового шляху вченого та крок людини, яка може просто поділитися своїм напрацьованим матеріалом, готова робити все заради науки, успіху інших науковців.

Про рівень роботи молодого вченого свідчить його супроводжувальний лист від 12 жовтня 1904 року до 520 карток: "...пересылаю Вам кое-какой материал для редактируемого Вами украинского словаря. По поводу записей своих считаю необходимым сделать следующие объяснения:

1) Записи производились обыкновенно непосредственно из уст народа. Слова и выражения, известные мне через посредство других лиц, отмечены звездочкой, поставленной перед словом.

2) Записи эти сделаны от отдельных собеседников и не имеют целью характеризовать общераспространенный язык данной местности: среди приводимых слов и выражений могут быть слова не характерные, известные лишь немногим местным жителям. Так, например, записанное в м. Ичне Борзенского у.(езда) слово "чекать" незнакомо массе населения и попало в местечко, по-видимому, случайно.

3) Объяснения к тому или иному слову часто не исчерпывает всех значений слова; я привожу лишь то значение, какое слово имело в данном разговоре. Так, например, слово "юшка" объяснено как "сок растения".

4) Наряду с записями, имеющими то или иное лексическое значение, я поместил несколько слов интересных в звуковом или формальном отношении, предполагая, что последние могут пригодиться для вариантов и прочих замечаний. Сюда относятся такие записи, как "туполя", "возьмете", "найдете", ... "ходю", "носе"... и т.п.

5) Кроме слов и выражений, я привел несколько менее известных пословиц и поговорок, как материал для примеров.

6) Грамматические термины я обыкновенно приводил на латинском языке.

7) Вопросы на карточке поставлены в тех случаях, когда я сомневался в правильности приводимых объяснений" [36, ф. 1, спр. 32494, с. 1].

Повернувшись до Києва в 1901 році, С. Маслов навчається один семестр на природничому відділенні, яке було розпущено, а потім, 1902 року, переходить на історико-філологічний факультет, остаточно визначивши свої професійні інтереси.

Інтерес до гуманітарних дисциплін розпочався давно, поглиблювався у "Психологічному семінарії" проф. Г.І. Челпанова, де Сергій Іванович зацікавився філософією, написав реферати "О причинности в эмпирической школе" (1900 р.), "Учение Канта о свободе воли" (1902 р.), "О реальности пространства и времени по Канту" (1902 р.), "Монизм Пульсена" (1904 р.), навіть збирався обрати філософію своєю спеціальністю.

Як писав М. Іванченко, "в галузі класичної філології С. І. студіював діалоги Платона, трагедії Софокла, сатири Ювенала, твори Овідія і Катула в семінарах і на спеціальних курсах І.А. Леціуса, Ю.А. Кулаковського, О.О. Поспішиля і А.І. Сонні. Окрім того працював над історією Рима, римським державним та цивільним правом, над окремими піснями "Одисеї" та "Енеїди" і, разом з О.М. Щербиною, над поемою Лукреція "De rerum natura", а також брав участь в практичних роботах з латинської стилістики у О.О. Поспішиля" [37, с. 8].

Аналізуючи походження, дитинство, перші шкільні та студентські роки Сергія Івановича, можна стверджувати, що народження в добродійній, релігійній, культурній родині, професіоналізм та талант педагогів Прилуцької гімназії, прекрасне оточення рідних та друзів стали вагомим підґрунтям для розвитку природних розумових здібностей, різноманітних інтересів та сильного, наполегливого характеру майбутнього талановитого вченого. Як згадував сам С.І. Маслов, у молоді роки він займався "...тривалим процесом пошуку кінцевого шляху наукової роботи ... стукався у двері найрізноманітніших наук" [38, с. 97, 99].

Перші наукові роботи в галузі гуманітарних дисциплін, широке коло інтересів, глибоке вивчення філософії, історії, літератури, різних мов на лекціях, семінарах, у польових дослідженнях поступово піднесли С.І. Маслова від рівня здібного юнака до рівня серйозного дослідника, який згодом стане великим ученим.

Таким чином, особистий фонд С.І. Маслова в Інституті рукопису Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського дозволяє об'єктивно та максимально інформативно дослідити особливості формування характеру майбутнього книгознавця, провести реконструкцію життя та творчої діяльності вченого.

Список використаних джерел та літератури

1. Онопрієнко В.І. Біографії вчених: специфіка, завдання, досвід // Українська біографістика: Зб. наук. праць. – Вип. 2. – К., 1999. – С. 49.
2. Матяш І.Б. Особа в українській архівістиці: Біографічні нариси. – К., 2001. – С.6.
3. Чижко В.С. Біографістика як галузь історичної науки: Історіографія та методологія. – К., 1997. – С. 2.
4. Ковальчук Г.І., Королевич Н.Ф. Книгознавець, бібліограф і бібліотекар Сергій Іванович Маслов (1880-1957): Бібліограф. нарис. – К., 1995. – С. 33.

5. Перші книгознавчі читання: Зб. наук. праць. – К., 1997. – 146 с.
6. Інститут рукописів Центральної наукової бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі ІР ЦНБУ). – Ф. 33.
7. Онищенко О., Сергій Маслов – вихователь вчених // Перші книгознавчі читання: Зб. наук. праць. – К., 1997. – С. 6.
8. ІР НБУВ. – Ф. 33, спр. 3492, с. 6.
9. Там само. – Ф. 243.
10. Там само. – Ф. 33, спр. 3522 - 3528.
11. Там само. – Спр. 3522, с. 1.
12. Там само. – С. 2.
13. Там само. – Спр. 3526.
14. Там само. – Спр. 3524.
15. Там само. – Спр. 3535, с.1.
16. Там само. – Спр. 3488.
17. Там само. – Спр. 3664, с. 3.
18. Там само. – Спр. 3663.
19. Там само. – Спр. 3664, с. 20.
20. Там само. – С. 21.
21. Там само. – С. 23.
22. Там само. – Спр. 3348 - 3357.
23. Там само. – Спр. 6594, с. 1 - 2.
24. Онищенко О. Вказ. праця. – С. 7.
25. ІР НБУВ. – Ф. 33, спр. 264, с. 3 - 13.
26. Там само. – Спр. 460, с. 1 - 21.
27. Там само. – Спр. 3536.
28. Там само. – Спр. 264, с. 23.
29. Там само. – Спр. 460, с. 14.
30. Там само. – Спр. 264, с. 30.
31. Там само. – Спр. 460, с. 17.
32. Там само.
33. Перетц В. Нарис наукової діяльності проф. С.І. Маслова // Сергій Маслов. XXV. – К., 1927. – С. 20.
34. Там само. – С. 19.
35. ІР НБУВ. – Ф. 33, спр. 3310, с. 48.
36. Там само. – Ф.1, спр. 32494, с. 1.
37. Іванченко М. С.І. Маслов – біографічні дані // Сергій Маслов. XXV. – К., 1927. – С. 8.
38. Сергій Маслов. Слово-відповідь на ювілейному засіданні в Київському державному університеті 3(16)листопада 1940 р. // Перші книгознавчі читання: Зб. наук. праць. – К., 1997. – С. 97, 99.

SUMMARY

The article presents the study of scientific career of the outstanding bibliologist, archivist, bibliographer and philologist S. I. Maslov. The scholar's biography is viewed as an example of devotion to matters of Ukrainian science and culture and a paragon of classical academic mannerю.

Key words: S. I. Maslov, bibliography, archives, bibliography, literary studies.